

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Barbora Kotíková

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Dítě v rozvedené rodině

Barbora Kotíková

Bakalářská práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Kotíková**
Osobní číslo: **H14180**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Dítě v rozvedené rodině**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se bude ve své bakalářské práci zabývat dospíváním dětí v rozvedené rodině a procesem osamostatnění se. Zaměří se na rozvod pohledem dětí od útlého dětství až do dovršení plnoletosti. V teoretickém východisku bude vycházet z konceptu kultury viny a studu a dotkne se také syndromu zavrženého rodiče. V rámci výzkumu bude studentka zkoumat, jaký vliv má rozvod rodičů na dětství a dospívání, jak přesně probíhal rozvod, co dětem tato zkušenost přinesla a jak ji s odstupem času vnímají. Výzkum bude zahrnovat zúčastněné pozorování a rozhovory s několika dospívajícími z rozvedených rodin.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAŠTECKÁ, Bohumila. 2013. Psychosociální krizová spolupráce. Vyd. 1. Praha: Grada.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. 2002. Manželství a rozvody, LINDE nakladatelství s.r.o., Praha.

DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. 2007. Sociologické studie: Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

GARDNER, R. A. 1996. Syndrom zavrženého rodiče. Zkrácený překlad původní Gardnerovy publikace. Praha: MPSV ČR.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 2002. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada.

NOVÁK, T. 2012. Péče o dítě po rozvodu a její úskalí. Praha: Grada.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010. Dítě a rozvod rodičů. Vyd. 1. Praha: Grada.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Tomáš Retka**
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20.6.2017

Barbora Kotíková

NÁZEV

Dítě v rozvedené rodině

ANOTACE

Tato práce se zabývá dětmi z rozvedených rodin a jejich zpětnou interpretací rozvodu rodičů. Při výzkumu jsem využila kvalitativní metody a případové studie, pro sběr dat a rozhovory s mými informanty. Součástí mé práce je vizuální dílo, kde jsou vyobrazeny rozhovory s respondenty.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina, funkce rodiny, dítě, rozvod, rodiče, matka, otec, střídavá péče, manželství

TITLE

A Child in a Divorced Family

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the children from the divorced families and their retrospective interpretation of their parents' divorce. During the research, I have used qualitative methods and case studies for the data collection and interviews with my informants. A part of my thesis is a visual work, where the interviews with the respondents are shown.

KEYWORDS

Family, family function, child, divorce, parents, mother, father, shared custody, marriage

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat Mgr. Zuzaně Hlouškové za rady v začátcích a Mgr. Tomáši Retkovi za ochotu, vstřícnost a také trpělivost při vypracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem svým informantům za jejich čas a za to, že mi dovolili zveřejnit své příběhy. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Kateřině Vodvárkové za pomoc při úpravě bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	10
1 Metodologie	12
1.1 Výzkumné otázky	12
1.2 Terén a získávání informantů	12
1.3 Volba metod a příprava otázek pro rozhovory	13
1.4 Průběh rozhovorů	14
1.5 Představení informantů	15
2 Vizuální část	18
2.1 Rozdíl kamera vs. diktafon	18
2.2 Etika výzkumu	19
3 Teoretický rámec	21
4 Rodina	23
4.1 Funkce rodiny	23
4.2 Manželství	24
4.3 Rozvod	24
4.4 Syndrom zavrženého rodiče	26
4.5 Nejčastější příčiny rozvodu	29
4.6 Chování dětí po rozvodu	30
4.7 Koncept kultury viny a studu	31
5 Příběhy informantů	33
5.1 Kateřina	33
5.2 Veronika	34
5.3 Jaroslav	35
5.4 Jakub	36
5.5 Patrik	37
5.6 Viktor	38
6 Závěr a shrnutí	39
7 Seznam literatury	41

Seznam obrázků a grafů

Obrázky

Obrázek č. 1: Nukleární rodina, str. 23

Obrázek č. 2: Neúplná rodina matrifokální (a) a patrifokální (b), str.25

Grafy

Graf č. 1: Sňatky a rozvody v letech 1950-2016, str. 25

Úvod

„Od počátku stvoření je ale Bůh učinil jako muže a ženu‘. ‚Proto člověk opustí svého otce i matku, přilne ke své manželce a ti dva budou jedno tělo. ‘A tak už nejsou dva, ale jedno tělo. Co Bůh spojil, ať člověk nerozděluje.“Gn 1:27; 5:2 - 2:24; Mk

K bakalářské práci jsem si vybrala téma „Dítě v rozvedené rodině“, protože toto téma mi je blízké a sama jsem si touto situací prošla. Navíc rozvod je v dnešní době poměrně celkem běžnou záležitostí a asi každý zná někoho, koho se rozvod nějakým způsobem dotýká anebo s ním má nějakou zkušenost. Největší obětí rozvodu bývají právě děti. Proto mě zajímá, jak na tuto situaci pohlížejí ostatní děti z rozvedených rodin, jak se s touto situací vypořádaly a jak je ovlivnila.

Ve své bakalářské práci se věnuji dětem z rozvedených rodin a jejich příběhům, jak rozvod s odstupem času vnímají, jaký z něj mají pocit a jak se jich dotkl. Zajímala jsem se o jejich problémy, co se rozvodu jejich rodičů týče.

„Rodina je velmi komplikovanou sociální skupinou, mezi jejíž charakteristiky patří důležitější aspekty než jen společné bydlení.“ (Benešová, Barvíková 2011)

Informace jsem získávala při osobních setkáních, která probíhala různě po celé České republice. Rozhovory jsem prováděla se šesti informanty z rozvedených rodin, které spojuje rozvod rodičů v jejich dětství, pomocí rozhovorů jsem zjišťovala, jak tuto situaci zpětně vnímají a jak ji dokážou s odstupem času interpretovat. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí a to textové a vizuální.

Moje bakalářská práce je doplněna o dokumentární film, kde jsou vyobrazeny části rozhovorů s mými informanty. Tento film slouží k tomu, aby si divák mohl všimnout rozmanitosti ve vnímání rozvodu rodičů.

V první části mé práce se věnuji rodině, rozvodu a popisuji, jak rozhovory probíhaly. Dále se zmiňuji, kde se konaly a také přiznávám některé potíže, jež se při výzkumu vyskytly. Dalšímu tématu, kterému se ve své práci věnuji, je etika mého výzkumu, která je v tomto tématu velmi důležitá kvůli citlivým a osobním informacím, jež mi informanti poskytli. V neposlední řadě se věnuji hlavním pojmům mé bakalářské práce a také výzkumným otázkám. Mezi poslední kapitoly mé bakalářské práce patří shrnutí a popis všech rozhovorů, kdy jedem z nich naleznete v přílohové části mé práce.

1 Metodologie

V metodologii chci představit své výzkumné otázky. Dále jak jsem získávala informanty a podle čeho jsem vybírala místo určené k rozhovoru. Také se zde zaměřím na to, jak rozhovory probíhaly, co mě při nich provázelo za úskalí a kdy jsem byla naopak překvapena z výpovědí mých informantů. Stručně představím jednotlivé informanty, které podrobněji popíši v 5. kapitole. Dále zde píšu, jak probíhala příprava vizuální části, jak jsem zaznamenávala a zacházela se získaným materiálem a jako poslední zde mám velmi důležitou etiku výzkumu.

1.1 Výzkumné otázky

Jak děti z rozvedené rodiny rozvod podle jejich názoru ovlivnil a jakým způsobem vliv rozvodu interpretují?

U této otázky jsem se chtěla dozvědět, jak je vlastně rozvod rodičů ovlivnil v jejich dětství a dospívání, jestli bylo kvůli rozvodu jejich dětství nějak ovlivněné a jak ho zpětně interpretují.

Co dětem tato zkušenost přinesla a jak ji s odstupem času vnímají?

Tuto otázku jsem zvolila, protože každý vnímá s odstupem času věci jinak než původně, kdy se staly, a proto mě zajímá, jak se na tuto situaci jejich pohled změnil.

1.2 Terén a získávání informantů

Většina dotazovaných, se kterými jsem rozhovory dělala, jsou moji spolužáci ze střední školy a dále dlouholetí známí a kamarádi, kteří jsou starší osmnácti let. Někteří zpočátku měli strach, že otázky budou až příliš osobní anebo že na ně vlastně ani nebudou znát odpověď.

Jak zmiňuji osoby, se kterými jsem ve svém výzkumu spolupracovala, několik let znám, takže vstup do terénu nebyl nijak obtížný, spíš jsem se obávala, že by mohly nastat komplikace kvůli tomu, že jsem insider a sama pocházím z rozvedené rodiny. Mezi ně bych například zahrнула to, že díky tomu, že jsem se s mými informanty už znala, nebyla mezi námi nějaká bariéra studu, kdy pro někoho může být těžké svěřovat se úplně cizímu člověku s takovým osobním tématem jako je rozvod rodičů. Kdybych to měla brát ze svého pohledu, taky by mi dělalo problém svěřovat se někomu koho neznám s tím, jaká byla u nás doma situace během rozvodu a co všechno se dělo, protože kolikrát je tohle téma opravdu citlivé. Jako nevýhody jsem brala to, že když se s některými znám a vím o tom, že kolikrát nebyla jejich situace během rozvodu lehká, že mě například jen odbudou slovy: „Tohle jsem ti už přece říkala, „Však víš, jak to bylo“. Naštěstí se mi tohle ani v jednom rozhovoru nestalo. Jako terén pro svůj výzkum jsem se snažila zvolit vždy nějaké klidné místo už jenom kvůli choulostivosti informací, ale také kvůli záznamům na kameru, aby byly záběry bez okolního ruchu.

Celkově jsem se bála, že když pocházím z rozvedené rodiny, budu zapomínat se na některé věci třeba ptát, protože je sama znám a vím jak v to v určitých situacích "chodí". Musela jsem tedy víceméně vystupovat tak, jako bych tyhle věci vůbec neznala a rozvod pro mě byl úplně nová věc, se kterou jsem se sama pořádně nesetkala. I přesto jsem na toto někdy zapomněla a z rozhovoru se stala konverzace, kdy jsme si vyměňovali informace o tom, jak rozvod probíhal u mých rodičů.

1.3 Volba metod a příprava otázek pro rozhovory

Rozhodla jsem se využít kvalitativní metodu, tedy metodu zúčastněného pozorování a provádění rozhovorů. Zúčastněné pozorování jsem využívala především při rozhovorech, kdy jsem si poznamenávala to, jak dotazovaný na mé otázky reaguje a jakým stylem na ně

odpovídá. Díky tomu jsem si mohla všimnout, která otázka je mému informantovi nepříjemná, anebo při které se musel pozastavit. O otázkách jsem se s nimi také otevřeně bavila. Během rozhovoru jsme probírali, jestli je na nějaké otázky těžké odpovědět, či jsou nějakým způsobem nepříjemné nebo jsem mému informantovi dala více času na odpověď tak, že jsem se ho na otázku zeptala znovu až na konci. Díky tomuto rozhovoru klidně plynul a nemusela jsem řešit situaci, kdy by třeba informant otázku nepochopil a nevěděl jak na ni odpovědět.

Při přípravě na rozhovory jsem nejvíce využívala poznatky z knihy - Kvalitativní výzkum, základní teorie, metody (Hendl 2012), která mi byla doporučena paní magistrou Zuzanou Hlouškovou. V této knize je přesně popsáno, jak rozhovory provádět, čemu se vyvarovat a co dělat, když dotazovaný neví, jak odpovědět na otázku.

1.4 Průběh rozhovorů

Rozhovor probíhal tak, že jsem se s informantem domluvila na schůzce a předem mu řekla, o co se jedná a na co se má připravit. Důležité bylo oznámit, že rozhovory poslouží k mé bakalářské práci a že je budu i zaznamenávat na kameru, s čímž ne všichni souhlasili. Pokud si můj informant nepřál být ve vizuální části mé práce, zaznamenávala jsem rozhovor pouze na diktafon a poté přepisovala. Bylo důležité, aby se dotazovaný při rozhovoru cítil pohodlně a ne pod tlakem. Proto jsme většinou začínali neformálním kamarádským rozhovorem o tom, na co se tak přibližně budu ptát. Téma otázek jsem jim sdělovala až při osobním kontaktu, ne předem, protože jsem chtěla, aby byly odpovědi autentické a ne předem připravené. Důležité taky bylo zajistit klidné místo bez okolního ruchu, aby se dotazovaný cítil co nejpohodlněji a mohl soustředěně odpovídat na otázky. Naše schůzka většinou trvala v rozmezí dvou hodin a vždy jsem se ptala na souhlas ohledně zveřejnění vizuálního materiálu. Rozhovory jsem natáčela na dva fotoaparáty, posléze jsem takto zaznamenané rozhovory přepisovala slovo od slova, aby si zachovaly autentičnost.

1.5 Představení informantů

Kateřina 13.11.2016

S Kateřinou nás pojí dlouholeté kamarádství, proto se mnou spolupracovala ze všech dotazovaných nejvíce a to především tak, že jsem s ní dělala první zkušební rozhovor, podle kterého jsem zjišťovala, které otázky jsou vhodné a jestli se na ně dá bez problému odpovědět. Po dočtení knihy Děti a rozvod od Heather Smith (Smith 2004) jsem otázky doplnila podle rozhovorů v její knize s podobně starými "děťmi", tedy od 18 do 20 let, se kterými jsem měla v plánu dělat rozhovory i já. Kateřině bylo v době rozhovoru 25 let a rodiče se jí rozvedli, když jí byly 4 roky. Dále jsem se inspirovala v knize Péče o dítě po rozvodu a její úskalí od Nováka (Novák 2012) a to přesně u otázky ovlivňování ze strany jednoho z rodičů. Rozhovor probíhal v neděli 13.11.2016 ve Žďáru nad Sázavou. Díky tomuto rozhovoru jsem poznala, že na některé otázky nejde asi odpovědět hned a je potřeba, aby se nad nimi člověk zamyslel, protože přeci jenom rozvod jejích rodičů proběhl před jednadvaceti lety. Další rozhovor tentokrát zaznamenávaný na kameru proběhl 25.12.2016, ale i ten jsem musela přetáčet kvůli špatnému světlu.

Veronika 18.12.2016

Rozhovor číslo dva probíhal s Veronikou v Litomyšli a je zaznamenán na kameru. Tohle místo bylo zvoleno strategicky, protože Veronika pochází z Liberce a studuje v Brně, takže jsme se sešly na místě, kde jsme obě studovaly a to na Střední Škole Zahradnické a Technické v Litomyšli. Veronice je 22 let a v době rozvodu jejích rodičů jí bylo 13 let. Rozhovor probíhal během Vánoční výstavy, takže jsme jako místo rozhovoru zvolily učitelský kabinet, kde jsme měly dostatek prostoru a klid. Rozhovor byl velmi emotivní, několikrát bylo vidět, že u některých otázek je Veronice až do breku a má lesklé oči. I tak dokázala na všechny otázky, i s mírnou nervozitou odpovědět.

Jaroslav 25.12.2016

Třetí rozhovor probíhal v Pardubicích s Jaroslavem. S Jaroslavem jsme se sešli na rodinné oslavě, rozhovor se uskutečnil v poklidné atmosféře a byl zaznamenán na kameru. Když jsme s Jaroslavem prováděli rozhovor, bylo mu 25 let, v době rozvodu jeho rodičů mu bylo 6 let. Kamerový záznam jsem musela později přetočit, protože na záběrech bylo špatné světlo, ale odpovědi v příloze jsem nechala tak, jak byly při prvním rozhovoru. Jaroslavovi nedělalo problém o věcech mluvit otevřeně a přímo. Rozhovor jsme přetáčeli 17.6.2017 znovu na rodinné oslavě.

Jakub 16.02.2017

Čtvrtý rozhovor probíhal v Uherském Hradišti, Jakub si nepřál aby se rozhovor zaznamenával na kameru. Tudíž je pouze zaznamenaný na diktafon a poté přepsaný. Rozhovor probíhal u něj doma čili v klidném prostředí. Jakubovi je 27 let a když se jeho rodiče rozvedli, byly mu tři roky. Pasáž, kde Jakub tvrdí, že se jeho otec odmítal starat o postižené dítě se týká jeho tělesného postižení a to přesněji dětské mozkové obrny, s jejímiž následky se potýká celý život. To, že rozhovor nebyl zaznamenáván na kameru, dalo Jakubovi dostatečný prostor, aby mohl mluvit otevřeně a bez nějakých zábran, čehož taky značně využil. Několikrát jsme se vzdálili od tématu, protože Jakub zahrnoval do svých odpovědí dost silné vulgarismy a celkově bylo jeho vyjadřování velmi cynické. S odpověďmi ohledně rodičů si nebral moc servítky, takže žádná z otázek nedělala Jakubovi problém.

Patrik 22.04.2017

Kvůli časové vytíženosti Patrika jsem musela rozhovor s ním dělat až v dubnu. Rozhovor probíhal v mém bytě, kde jsme měli na vše dostatečný klid. V době rozvodu byl Patrikovi pouze rok a půl a rozhovor probíhal v jeho 22 letech. Některé otázky se Patrikovy zdály až příliš osobní, ale i tak se na ně snažil odpovědět. Rozhovor jsem zaznamenávala na

kameru. Patrik je velmi komunikativní, takže s ním dělat rozhovor byla radost, i když se o rozvodu rodičů nebaví zrovna s chutí, dokázal odpovídat na všechny otázky.

Viktor 29.4.2017

Rozhovor probíhal v Hradci Králové. Viktor si nepřál, aby byl rozhovor zaznamenán na kameru, tudíž mám jen záznam z diktafonu a zápisky, které se týkaly jeho postoji k otázkám a to jak je vnímá. Viktorovi je 22 let a v době rozvodu rodičů mu bylo pět let. S Viktorem se znám ze střední školy, takže již sedm let, nedělalo nám tedy problém se o věcech otevřeně bavit, ačkoli Viktor nepatří zrovna mezi lidi, kteří by toho moc namluvili.

Výzkum probíhal od listopadu 2016 do dubna 2017.

2 Vizuální část

Rozhovory jsem střídavě zaznamenávala na dva fotoaparáty, přesněji Nikon Coolpix 2L120 a Nikon D5100. Tuhle část jsem původně brala jako tu nejjednodušší, ale opak byl pravdou. Při vizuální části jsem si všimla značného rozdílu mezi tím, kdy je rozhovor nahráván na kameru a kdy si informant nepřeje být natáčen. První chvíle rozhovoru, který byl zaznamenáván na kameru, byly spíše rozpačité, proto jsem po prvním rozhovoru, kdy jsem si tohle všechno vyzkoušela, dělala to, že ještě před tím, než jsem začala klást otázky, jsem zapnula kameru a snažila se s informantem ještě nějakou chvíli bavit neformálně a pak jsem postupně přecházela k otázkám. Důležité bylo udržovat s informantem oční kontakt a nedívat se na něj přes display kamery, proto jsem se to snažila dělat vždy co nejméně nápadně, abych informanta nerozrušovala. Dva rozhovory bylo potřeba přetočit, jeden kvůli tomu, že byl spíše zkušební, abych viděla, jak to bude vypadat a probíhat, navíc postupem času jsem pozměnila několik otázek a při druhém natáčení byl můj informant daleko klidnější, protože už věděl, do čeho jde a co se bude dít. Myslím si, že kdybych se s mými informanty předem neznala, mohlo by to přinést nějaké počáteční rozpaky a možná i neupřímnost v jejich odpovědích. Druhý rozhovor jsem přetáčela kvůli špatným světelným podmínkám, kterých jsem si všimla až při postprodukci, takže bylo nutné rozhovor natočit znovu, ale v příloze jsem nechala původní odpovědi.

2.1 Rozdíl kamera vs. diktafon

Dále bych chtěla poznamenat, že byl jasný rozdíl mezi informanty, kteří odpovídali na kameru a kteří ne. I když se se všemi znám několik let, jakmile se zapnula kamera, bylo jasně vidět, jak znervózněli. Ne, že by jim situace byla přímo nepříjemná, ale sami ji popisovali spíš jako "novou", protože takovýhle rozhovor nikdo z nich ještě nedělal. Každého samozřejmě zajímalo, z jakého ho zajímám úhlu a jak na obraze vypadá, aby se případně mohl nějak

poupravit, kdyby se mu něco nezdálo, proto jsem vždy kompozici prvně vyfotila i s informantem a potom mu fotku ukázala, jestli je s pokojem s tím, jak to vypadá a nemusel celou dobu myslet na to, jestli nemá někde zmuchlané triko nebo sedí nějak nepřírozně. U dvou informantů, se kterými jsem rozhovor nezaznamenávala na kameru, se dalo taky zpozorovat mírnou nervozitu, protože nevěděli, na co se přesně budu ptát, ale věděli dopředu jen ohledně čeho. Například u Jakuba byl rozhovor asi nejuvolněnější, ale zároveň asi nejmíň příjemný, v mnoha věcech jsem ho musela usměrňovat, protože rozhovor vnímal spíš tak, že si akorát stěžoval na rodiče a celkově nepřítomnost kamery mu dala asi větší prostor k odpovídání, než by tomu bylo s kamerou. Naopak u Viktora jsme se spíš dohodli, že bude lepší do našeho rozhovoru kameru nezapojovat. Viktor není moc výřečný a je spíše plachý, navíc na to kolik se známe let, jsme se o rozvodu jeho rodičů nikdy nebavili a před tím, než jsem začala psát bakalářskou práci, jsem ani nevěděla, že má rozvedené rodiče, až při jednom rozhovoru o tématu mé práce mi nabídl, že bych rozhovor mohla udělat i s ním.

2.2 Etika výzkumu

Rozvod rodičů je pro někoho velmi citlivé téma, proto jsem musela být velmi opatrná, jak se získanými informacemi z rozhovorů naložím a to především s natočeným materiálem. U všech svých informantů, ať už těch, u kterých mám rozhovor natočený na kameru, anebo těch, se kterými jsem nenatáčela, jsem se ptala, zda můžu jejich odpovědi použít ve své bakalářské práci a jestli jsou mezi mými otázkami i takové, u kterých si nepřejí, aby byla zveřejněná odpověď. Všechna jména v mé bakalářské práci jsou skutečná a informanti neměli problém s jejich uveřejnění, žádný z nich netrval na anonymitě.

Někteří souhlasili a někteří si na kameře být nepřáli, ale rozhovor mi ochotně poskytli jen mezi čtyřma očima. Dále jsem všechny přeepsané rozhovory a taktéž shrnutí rozhovorů a schůzek svým informantům zaslala, jestli souhlasí s tím, aby to takhle v mé bakalářské práci bylo napsáno, nebo jestli se jim tam něco nelíbí.

Všechny informanty jsem seznámila s tím, o čem má bakalářská práce je, proč jsem si vybrala toto téma a proč jsem si k rozhovorům taky přizvala zrovna je. Takže jsem jim rozhodně nezatajovala, jaké cíle mám s jejich výpověďmi a jak budu nakládat s natočeným materiálem. Bylo nutné je i upozornit, že vizuální část bude uložena v naší univerzitní knihovně, kde bude studentům volně dostupná. U všech rozhovorů jsem dbala na to, abychom měli na naší schůzku dostatečný klid a aby nás při ní nikdo nevyrušoval.

Během rozhovorů jsem dbala hlavně na udržování očního kontaktu, i když všichni informanti byli moji známí nebo spíše kamarádi, přišlo by mi neslušné položit jim otázku a při tom se na ně dívat skrze kameru, navíc jsem nechtěla rozhovor nějak přerušovat, aby informant "neztratil nit", takže když jsem si chtěla záběr z kamery zkontrolovat, vždy jsem počkala, až informant dokončí svoji výpověď. Párkrát se mi bohužel stalo, že jsem se během rozhovoru podívala do kamery a někdy se mi na obraze něco nezdálo, informant si toho všiml a tato situace ho velmi znervóznila. Proto jsem se snažila tyto situace co nejvíce omezit, anebo se dívat do kamery méně nápadně. Taky se mi několikrát stalo, že jsme se během rozhovoru rozpovídali o otázkách, zapoměla jsem kontrolovat obraz a kamera se mi třeba vypnula, nebo rozostřila. Dalším problémem bylo, že obraz na kameře vypadá jinak, než v počítači a to především světlo, takže se mi dvakrát stalo, že jsem rozhovor musela přetáčet kvůli špatnému světlu, které se mi zprvu zdálo v pořádku.

3 Teoretický rámec

Rozhodla jsem se pro kvalitativní výzkum. Rámec studie je volen eklekticky a v teoretickém východisku jsem vycházela z konceptu kultury viny a studu (Baštecká 2013), dotkla jsem se také syndromu zavrženého rodiče (Gardner 1996). V rámci výzkumu jsem zkoumala, jaký vliv má rozvod rodičů na dětství a dospívání, jak přesně probíhal rozvod, co dětem tato zkušenost přinesla a jak ji s odstupem času vnímají a interpretují. Pro svůj výzkum jsem si vybrala informanty od dvaceti do třiceti let. Všechny dotazované spojuje samozřejmě rozvod rodičů, který se odehrál před dovršením jejich plnoletosti. Dále jsem se snažila o genderovou rozdílnost. Také jsem se snažila, aby mezi mými informanty byli ti, co byly svěřeny do péče matky, ale na porovnání i do péče otce. Rozhovory jsem vždy prováděla odděleně, kvůli citlivosti tohoto tématu, to je i důvod, proč jsem si k výzkumu zvolila osoby, které jsou mi blízké a nějakou dobu je již znám, nechtěla jsem, aby měly problém o tomto tématu hovořit. Místa, kde jsem prováděla rozhovory: Pardubice, Litomyšl, Nové Město na Moravě, Uherské Hradiště. V mém výzkumu využívala především případové studie

„V případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů. Zatímco ve statistickém šetření shromáždíme relativně omezené množství dat od mnoha jedinců (nebo případů), v případové studii sbíráme velké množství dat od jednoho nebo několika málo jedinců. V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.“ (Hendl 2012: 102).

Z tohoto důvodu mi přišla případová studie pro můj výzkum nejlepší, protože se věnuje popisu vztahů a jedná se tu o několik případů.

„Dáváme nakonec větší váhu interpretacím výzkumníka než interpretací sledovaných lidí, ale výzkumník se snaží nejdříve zachytit vícenásobnost realit, různé pohledy, často rozdílné až kontradické pohledy na to, co se děje.“ (Hendl 2012: 108).

Tohoto jsem využívala při rozhovorech, respektive zachycování různých pohledů na situaci, protože každý z mých informantů vnímal rozvod rodičů jinak a jejich výpovědi byly v určitých otázkách velmi rozmanité.

4 Rodina

V knize dítě a rozvod rodičů je rodina specifikována jako „*biopsychosociální skupina, která vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi kterými neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí.*“ (Špaňhelová 2010: 11).

V mé práci se zabývám monogamními manželskými rodinami, tedy rodinami, které tvoří manželský pár a potomci. Přesněji rodinami nukleárními.

Obrázek č. 1: Nukleární rodina

Zdroj: Antropologie příbuzenství, Jaroslav Skupnik 2010, str. 288

4.1 Funkce rodiny

Jak se zmiňuje ve své knize Giddens, rodina dříve neznamenal to, co dnes. V 16. století byla nukleární rodina domácností udržující blízké vztahy, později v 17. století se postoj rodiny změnil a začal se klást větší důraz na mateřskou lásku. V dnešní době je rodina spjatá úzkými a citovými vazbami. (Giddens 1999: 158)

Základní funkcí podle Špaňhelové je biologicko-reprodukční funkce rodiny, tedy reprodukce lidského rodu. Další funkce je ekonomická, která je hlavně zabezpečovací a zahrnuje především materiální zabezpečení členů rodiny a rozdělení práce v rodině. Emocionální funkce rozvíjí zájmy jedince a je vzorem společenského chování. Když se v rodině vyskytnou negativní vztahy, znamená to absenci této funkce. Jako poslední je funkce

socializačně výchovná, která umožňuje, aby dítě bylo ve společnosti vychované a duševně zdravé. (Špaňhelová 2010: 12-16)

4.2 Manželství

Soukup definuje manželství jako kulturní univerzálii, která avšak nemá jednoznačné vymezení. Nejobecnější definice by však mohla znít, že manželství je společensky institucionalizované soužití dvou a více jedinců. (Soukup 2009: 128)

Do manželství se dají zahrnout jak vztahy monogamní, tak i polygamní, ale těm se ve své práci nevěnuji. Zajímala jsem se jen o vztahy monogamní, tedy manželství jednoho muže a jedné ženy a jejich potomky.

4.3 Rozvod

„Různé společnosti, ba i různé společenské vrstvy se od sebe dosti podstatně liší ve vymezení toho, co všechno má či musí spolknout anebo snášet manželský partner, než může hledat formální řešení svých manželských problémů, a liší se také v tom, jaká jsou sociálně a právně přijatelná řešení už nepřijatelných situací.“ (Možný 1999: 171)

Podle přiloženého grafu je jasně vidět, že rozvodovost manželství v České republice jasně stoupá. Jenže v posledních letech dochází k menšímu počtu uzavření sňatků, takže se rozvodovost nakonec začíná snižovat.

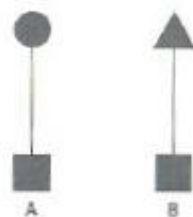
Graf č. 1: Sňatky a rozvody v letech 1950-2016

Zdroj: Sňatky a rozvody 1950-2016. Český statistický úřad. [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-1950-2016> [26.6.2017]

Při provádění svého výzkumu jsem se několikrát setkala s názorem, že děti z rozvedené rodiny mají vyšší předpoklad, že jejich manželství také skončí rozvodem. Tohoto názoru se zastávají někteří rodiče oněch dětí z rozvedených rodin. Podle Možného záleží hodně na věku, ve kterém se rodiče rozvedli, a také na pohlaví dítěte. (Možný 1999: 194)

Obrázek č. 2: Neúplná rodina matrifokální (a) a patrifokální (b)

Zdroj: Antropologie příbuzenství, Jaroslav Skupnik 2010, str. 290

Neúplné rodiny se dělí na matrifokální a patrifokální. Jako matrifokální rodina se označuje ta, kde chybí partner. Patrifokální je naopak ta, kde chybí partnerka nebo manželka. Podle Jaroslava Skupníka se patrifokální rodina vyskytuje velmi zřídka. (Skupník 2010: 290)

V mém výzkumu se nachází jak rodiny matrifokální tak i patrifokální a to v přesném počtu 3:3.

4.4 Syndrom zavrženého rodiče

V rozvedených rodinách se objevuje syndrom zavrženého rodiče, kterého si je možno všimnout i při mých rozhovorech. S tímto termínem přišel americký psychiatr Richard Alan Gardner v knize Syndrom zavrženého rodiče v originále *The Parental Alienation Syndrome*. Sám Gardner ho označuje jako: *„[...] proces, kdy je dítěti vůči rodiči vštěpován odpor a kritika, které jsou neoprávněné anebo přehnané. Programující rodič přispívá k odcizení dítěte nejenom vědomě, ale i podvědomě. Navíc se na rozvoji syndromu podílí i samo dítě, nezávisle na rodiči. Významnou úlohu tu hraje i prostředí a rodina, v níž dítě žije.“* (Gardner 1996: 12)

Rozhovor s Veronikou je tohoto přesným případem, podle jejího vyprávění ji otec vštěpoval názory na matku a ovlivňoval ji nepravdivými informacemi, kterým Veronika věřila, protože přece neměla důvod nevěřit vlastnímu otci. Na jeho popud se tedy odmítala setkávat s matkou a vinila ji za to, že ji a otce opustila.

„[...] táta mě přesvědčoval o tom, že za rozvod může moje matka, takže mě přesvědčil právě i proto, abych zůstala s ním, abych zůstala v jeho opatrovnictví, takže já jako tím, že mi bylo 13 let, tak jsem neměla důvod tomu tátovi nevěřit.“

Obranné mechanismy dětí při syndromu zavrženého rodiče podle Nováka:

- Jako první a nejčastější obranný mechanismus je **racionalizace**, při ní se dítě snaží objasnit si, proč došlo k zavržení, například že se muselo odstěhovat z místa bydliště, kde celý život vyrůstalo.

- **Projekce** - při tomto mechanismu připisuje dítě problematické rysy matky otci, takže vlastně on může za to, že matka se chová, jak se chová a veškeré negativní vlastnosti má na vině on.

- Při **represi** dítě zapomíná nebo potlačuje věci, kvůli kterým by změnilo názor na zavrženého rodiče, při nichž by člověk musel měnit zaběhnuté stereotypy.

- **Identifikace** probíhá tak, že se dotyčný snaží co nejvíce ztotožnit se skupinou, do které by chtěl patřit. Lze zde použít heslo: "Kdo nejde s námi, jde proti nám."

- **Regrese** - tento mechanismus definuje Novák jako: "Únik na nižší vývojovou úroveň." Dítě si neověřuje pravdivost informací o druhém rodiči a dochází k sociálně primitivnějšímu odmítání.

- U **rezignace** se dítě vzdá kontaktu s oběma rodiči, protože vnímá nenávisť mezi nimi a to mu blízký vztah znemožní.

- **Zkreslení** znamená, že dítě cítí potřebu chránit matku, protože tu není již nikdo jiný, kdo by to udělal.

- **Altruismus** dítě se radši zřekne jednoho rodiče kvůli tomu druhému, aby neohrozilo, že přijde i o toho jednoho rodiče, u kterého zůstalo kvůli styku s tím druhým.

- **Přebírání rolí** dítě může vnímat, že je pro něj v neúplné rodině určitá role, například role týraného dítěte, i když to tak ve skutečnosti není, po tomto je dítě odměněno, což jeho roli ještě více posiluje.

- **Zlehčování** u tohoto mechanismu dítě zneváží traumatizující situaci. Dále se zde objevují úvahy o tom, že druhého rodiče v rodině vlastně vůbec nepotřebují, protože byl špatným rodičem a bez toho se obejdou.
- **Vytváření reakcí** se dá prezentovat na příkladu, že dítě, které chce kontakt s rodičem, chce buď rozsáhlý styk anebo nic.
- **Upoutávání pozornosti** rodič upoutává na styk s dítětem přílišnou pozornost, kontaktuje televizi, může zde projevit hysterie a vytvářejí se zbytečná dramata.
- **Negativismus** - na kladné podněty dítě odpovídá pasivním negativismem, ignorací, mlčením, nebo naopak přehnanou reakcí, typický je útek z místnosti, kde se nachází odmítnutý rodič.
- U **úniku** dítě předstírá, že na druhého rodiče vlastně nemá čas, předstírá nemoc, vymlouvá se na kroužky a koníčky, jen aby se vyhnulo styku s druhým rodičem.
- **Přehnaná reakce** - zde odchod rodiče z rodiny vyvolá u dítěte přehnanou úzkost, která pak vede k ochladnutí vztahu mezi ním a odmítnutým rodičem. (Novák 2012: 41-45)

Zde bych se chtěla věnovat obranným mechanismům, které se objevily u mých informantů, podle jejich odpovědí. U Jakuba se jako obranný mechanismus projevila projekce, kdy připisuje otci vinu za to, že kdyby neopustil jeho matku, neměla by teď finanční problémy a celkově by se jako úplná rodina měli líp. Obranný mechanismus, který se projevil u Veroniky byl, altruismus, kdy se radši odmítala stýkat s matkou, protože otec to od ní bral jako zradu, jelikož jí neustále vštěpoval do hlavy, že je maminka opustila kvůli jinému muži. U Viktora se zase projevil jako obranný mechanismus negativismus, kdy nechtěl trávit delší čas u matky, protože mu vadilo být pod jednou střešou s jejím přítelem, kvůli kterému jeho otce opustila.

„Ale nikdy kromě dvou dovolených, kdy jsme někam jeli, jsem u mámy nespál. Vždy mě v ten den zase odvezla domů, nechtěl jsem tam spát.“

4.5 Nejčastější příčiny rozvodu

V této kapitole se budu věnovat nejčastějším příčinám rozvodů podle Nováka (Novák 2012), dále jsem tyto příčiny přiřadila i k některým výpovědím informantů.

- Rozdílné názory a trávení volného času
- Nedostatek společných zájmů
- Rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti
- Mimomanželský vztah partnera
- Rozpory ve finančním hospodaření
- Nespokojenost v intimním soužití
- Mimomanželský vztah vlastní
- Nedostatek tolerance ze strany partnera
- Hrubé jednání partnera
- Žárlivost partnera
- Závislost na alkoholu u partnera
- Partner nemůže mít děti (Novák 2012: 14)

Když tyto nejčastější příčiny rozvodu porovnám s mými získanými informacemi z rozhovorů, je jasné, že se týkají i mých informantů. Například v případě Veroniky se jednalo o hrubé jednání partnera.

„Mamka na tátu podala trestní oznámení za ublížení na zdraví, takže jsem musela na sociálku vypovídat a takovýhle blbosti...“

Dalším je Jaroslav, jemuž se rodiče rozvedli kvůli začínající závislosti na alkoholu u jeho matky.

„No, vím to, bylo to protože mamka začala pít a doma pak kvůli tomu vznikaly hádky, který byly dost vyostřený a nepříjemný.“

Rodiče Jakuba se rozvedli kvůli nevěře z otcovy strany. Stejně tak u Viktora, kde zase proběhla nevěra ze strany matky, která souvisela podle Viktora i s rozdílností jeho rodičů a s tím, že otec prý matku ve spoustě věcí omezoval.

"Matka si našla jiného přítele a začala otce podvádět, takhle jsem to dlouho viděl, ale časem jsem zjistil, že otec v té době matku ve spoustě věcí omezoval a dalo by se říci, že jí nutil svoje ideály."

4.6 Chování dětí po rozvodu

Každé dítě vnímá rozvod rodičů jinak. Chování se projevuje jak podle pohlaví dítěte, tak i podle jeho věku. Heather Smith (Smith 2004) rozděluje chování dětí z rozvedených rodin na tři skupiny. První skupinou jsou předškolní děti ve věku od 0 do 5 let, kde je prokázáno, že i sedmiměsíční dítě vnímá rozvod rodičů. Druhá skupina je mladší školní věk od 5 do 9 let a dospívající mládež, kde se rozvod projevuje nejhůř u dívek. Třetí věková skupina tu je od 9 let a výš.

V mém výzkumu je přesně šest informantů. Z toho čtyři byli v předškolním věku, když se jejich rodiče rozvedli, dále jeden, který prožil rozvod ve školním věku a poslední ve věku dospívající mládeže.

Rozvod v předškolním věku většina informantů interpretovala tak, že z dění rozvodu si spíše moc nepamatují, ale i tak na něj mají jisté vzpomínky, které jim připomínají tuto

situaci. Jako bylo například stěhování nebo tím, že o ně druhý rodič nejevilo přílišný zájem. Dále je většina toho názoru, že jsou rádi za rozvod rodičů, protože si nedokážou představit, jak by jejich vztah nyní probíhal.

Rozvod v mladším školním věku proběhl u jednoho z mých informantů. Ten popisuje situaci jako nepříjemnou. Zmiňuje se o ztrátě kamarádů a dodnes má na rozvod rodičů velmi špatné vzpomínky.

Dospívající školní mládež, kde je rozvod popisován jako nejhůř se projevující, jsem zaznamenala u jedné z informantek, kdy se jednalo o velmi nepříjemnou zkušenost, informantka se musela stěhovat, měnit školu, najít si místo v novém kolektivu, ve kterém už byla zaběhlá jistá pravidla.

4.7 Koncept kultury viny a studu

Podle slov Bohumily Baštecké zavedli dělení kultur americká kulturní antropoložka Ruth Benedicková a to v knize *The Chrysanthemum and the Sword* a britský profesor řečtiny Eric Robertson Dodds v knize *The Greeks and the Irrational*. V těchto knihách se věnovali kultuře studu (kolektivistické) a kultuře viny (individualistické). (Baštecká 2013: 61)

V mém výzkumu se snažím dotknout i konceptu viny a studu. Snažila jsem se toto téma zapojit především do rozhovorů a to přímou otázkou: "Měl/a jsi někdy pocit, že se kvůli rozvodu rodičů nějak odlišuješ od ostatních?" a "Pocit'oval/a jsi někdy vinu ohledně rozvodu rodičů?". Na první byly velmi různorodé odpovědi, většina ale byla, že neměli pocit, že se nějak odlišují od ostatních, protože v jejich okolí byla spousta dětí z rozvedených rodin. Dva z informantů, ale odlišení vnímali a to Patrik a Jaroslav. Patrik při rozhovoru uvedl, že u nich na škole to běžné nebylo, aby měl někdo rozvedené rodiče, proto se cítil odlišně od ostatních

děti, časem ale přišel na to, že se nejedná o něco, kvůli čemu by se měl cítit nějak individuálně.

„Ze začátku ano, protože to nebylo úplně na základní škole normální, ale teďka mně přijde, že to je celkem moderní trend.“

Dále Jaroslav, který kvůli rozvodu rodičů zažíval ve škole od spolužáků posměšky a podobně. U druhé otázky mi všichni informanti odpověděli negativně, takže už v době rozvodu věděli, že rozvod se týká neshod rodičů a neděje se tak kvůli nim.

5 Příběhy informantů

V této kapitole jsem shrnula všechny nejdůležitější informace ze získaných rozhovorů. Podrobněji zde představuji své informanty a ukazuji část z jejich životního příběhu, který mi představili.

5.1 Kateřina

Kateřině je 25 let, bydlí v Praze a studuje na Masarykově univerzitě v Brně lektorství anglického jazyka. Rodiče se jí rozvedli, když jí byly 4 roky. Má jednoho nevlastního mladšího bratra ze strany matky, se kterým má velmi blízký vztah. Po rozvodu zůstala v péči své matky a otce první dva roky po rozvodu vůbec nevidala. Otec podle ní nezvládal situaci ohledně rozvodu. Rozvod rodičů ji ovlivnil tak, že je hodně kritická ve výběru partnera, aby se vyvarovala podle ní stejným chybám jako její rodiče. Na jednu stranu je ráda, že se její rodiče rozvedli, protože si nedovede představit, jak by jejich výchova společně vypadala, protože mají velmi rozdílné povahy, proto rozvod jejich rodičů vnímá jako dobrou věc. O rozvodu se s ní bavila otevřeně akorát matka a otec se k tomu nijak nevyjadřoval, ani teď mezi sebou nemají její rodiče nijak vřelý vztah. Po rozvodu jí byla soudně přidělená střídavá péče, kdy se s otcem vídala každých čtrnáct dní, která probíhala až v jejích šesti letech, kdy o ní otec opět projevil zájem. O prázdninách bývala u otce i čtrnáct dní v kuse. I do dnešní doby je Kateřina v pravidelném kontaktu s oběma rodiči. Co se týče návštěv u otce, měla Kateřina pocit, že je ve výchově o dost přísnější než její matka.

„Já jsem měla svého tatku ráda, ale vím že byl na mě takovej možná o něco přísnější, víš, jakože se snažil dohnat to, co vlastně, že mě nemohl vychovávat, že se se mnou jakoby nemohl připravovat do školy, mně se to zdálo, že se snaží všechno, prostě ty výchovný metody, narvat do toho jednoho víkendu, takže možná zpětně si tak říkám, že bych možná si víc užila,

kdyby si mě třeba, nevím, kdyby jsme víc nějak blbli nebo si víc hráli nebo něco, ale mně se zdálo, že jakoby tu výchovu veškerou chtěl nacpat do jednoho víkendu nebo takový mám aspoň vzpomínky. No jasně, že mám nějaký vzpomínky, co byly fajn, kdy jsme třeba vyrazili na výlet, protože s mamkou jsme skoro nikam nejezdili a nevím, zdálo se mi, že se snaží mamce vyrovnat, víš? Za ten víkend, jakože je lepší rodič."

Její matka neměla žádné výhrady k tomu, aby se vídala se svým otcem. Jako jedno z témat v mém výzkumu je i ovlivňování ze strany rodiče. U Kateřiny to probíhalo tak, že otec s její matkou doteď nemají mezi sebou dobré vztahy, takže se kolikrát stalo, kdy se jí otec snažil vstřípit do hlavy, co mu její matka prováděla za věci a od matky zas opačně, takže mívala pocit, že jí jeden proti druhému poštvává a kolikrát ji přišlo, že si vyřizují věci, které si udělali skrze ni.

5.2 Veronika

Veronice je 21 let a momentálně studuje v Brně na Mendelově univerzitě obor zahradní a krajinářské realizace. Rodiče se jí rozvedli, když jí bylo 13 let a Veronika byla v péči otce. Má dva nevlastní sourozence a to bratry, jednoho ze strany matky a druhého ze strany otce, oba dva jsou mladší než Veronika, přesněji předškolního věku. Až do poslední chvíle nevěděla, že se její rodiče rozvádějí, protože si nevšimla žádných hádek a dozvěděla se to až po telefonátu otce, když byla na táboře v zahraničí, což ji dost zasáhlo. Otec ji přesvědčoval o tom, že za rozvod může její matka, proto zůstala u otce, jelikož celou situaci vnímala tak, že matka chce vlastně opustit ji. Během rozvodu si prošla nejedním soudním řízením, protože její matka podala na otce trestní oznámení, takže celé dění kolem rozvodu vnímala velmi intenzivně.

Po rozvodu Veronika odmítala komunikovat s matkou, protože ji obviňovala z toho, že ji opustila. Ačkoli se jí její matka snažila situaci několikrát vysvětlit, Veronika to nebrala na

vědomí. Až v pozdějším věku se Veronika dozvěděla, že jí otec ve spoustě věcech neříkal pravdu a celá situace se mezi ní a její matkou vyjasnila.

Když se přestěhovali do stejného města, kde bydlela její matka, začali se spolu vídat a to o víkendu, anebo k ní chodila po škole, neměla soudně dané, kolikrát za měsíc musí být s matkou ve styku. S odstupem času je ráda, že se její rodiče rozvedli.

„Rozhodně mamka udělala dobře, i když si vlastně kvůli tomu musela projít dost peklem, i tím, že já jsem se s ní vlastně nebavila, že jsem jí obviňovala z toho, že za to může a všechno to ustála, vydržela a já jsem až jakoby později se jí i omluvila a řekla jsem jí, že chápu, proč to udělala, že na jejím místě bych udělala to samý.“

Momentálně je Veronika v kontaktu pouze s matkou a s otcem se již nevidá.

5.3 Jaroslav

Jaroslavovi je 25 let momentálně žije v Praze, kde i pracuje a jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo 6 let. Má jednoho vlastního bratra. Žádost o rozvod podal jeho otec, protože matka začala mít velmi blízký vztah k alkoholu a doma několikrát došlo i k fyzickému napadení otce ze strany matky.

Po rozvodu Jaroslavova matka nastoupila na protialkoholní léčbu a zhruba půl roku s ní nebyl v kontaktu, když se její stav začal zlepšovat, začal ji vídat o víkendech, vždy po čtrnácti dnech.

V době rozvodu to neměl Jaroslav ve škole jednoduché, protože se jeho spolužáci dozvěděli, že jeho matka pije a dávali mu to najevo nepříjemnými poznámkami a někdy i mírnou šikanou.

„Myslím, že to zavinili i rodiče mých spolužáků, protože se začalo povídat o tom, jaká je moje matka alkoholička, ty jejich děti to nejspíš doma slyšely, takže ve mně měly snadný terč posměchu.“

Nějakou dobu se i obviňoval z toho, že jeho matka začala pít, protože si jako dítě myslel, že je to kvůli tomu, že s mladším bratrem příliš zlobí, v pozdějším věku, když si o tom s matkou promluvili, přišel na to, že to bylo kvůli jejím psychickým problémům. S odstupem času vnímá rozvod rodičů jako dobrou věc, protože se situace mezi jeho rodiči vyjasnila a po nějaké době začal jeho otec s matkou znovu žít a nyní je zas v úplné rodině.

5.4 Jakub

Jakubovi je 27 let a jeho rodiče se rozvedli, když mu byli tři roky. Už od narození je tělesně postižený DMO a jeho otec se o něj starat nechtěl, proto zůstal v péči matky. Rodiče se rozvedli kvůli nevěře z otcovy strany. Jakub má pět nevlastních sourozenců a to dvě sestry a jednoho bratra z matčiny strany a dvě sestry z otcovi strany.

„Byl jsem v péči matky, protože otec mě v péči mít ani nechtěl. Řekl, že o postižené dítě se starat nebude.“

Otce vídal každý druhý víkend, ale později se vídali podle toho, jak se to tomu druhému hodilo a s přibývajícím věkem se jejich vztah začal postupně zlepšovat. V domově otce se cítil velmi nepříjemně, protože nesnesl být v blízkosti otcovy nové partnerky. Jakub neměl pocit, že se kvůli rozvodu rodičů nějak liší od ostatních, přišlo mu, že v místě, kde vyrůstal, bylo snad každé druhé manželství rozvedené. Na otázku, jestli mu přišlo, že ho někdo z rodičů ovlivňoval, odpověděl takhle: „No jistě, podle mě všichni špatným směrem. Matka mě nepodporovala a otec mě podle mě podporoval až moc, ale špatným směrem. Matka byla samoživitelka, měla tři děti, tak sám sebe považuju za dítě ulice a když přes týden žiješ v chudobě a na hranici bídy a o víkendu přijdeš úplně do jiného světa, kde máš všechno,

ale vždy s výhradami, tak je to problém. U mě se to projevilo, že je ze mě bezcharakterní člověk. Můj otec podle mě neumí projevovat své city, takže citově strádám do dneška."

Jakub jako jediný z mých informantů odpověděl, že rozvod rodičů vnímá negativně, protože současná žena jeho otce jim rozvrátila rodinu.

5.5 Patrik

Patrikovi je 22 let, momentálně dokončuje studium v Brně na Mendelově univerzitě v oboru agroekologie. Rozvod Patrikových rodičů probíhal, když mu pouze rok a půl, takže z období rozvodu moc vzpomínek nemá.

Přesné důvody rozvodu rodičů Patrik neví, rodiče se prý hádali, jednou došlo i k vyhrožování z otcovi strany. Po rozvodovém řízení zůstal Patrik v péči matky a neměl přesně nařízeno, jak často se s otcem musí vídat.

„Do pěti let jsem navštěvoval otce celkem často a od pěti do šestnácti let vůbec a pak se najednou přihlásil. "Ahoj Patriku, sejdeme se?" a od šestnácti let, dejme tomu tak dvakrát za půl roku se vidíme."

Matka neměla žádný problém s tím, aby se Patrik s otcem vídal a poskytovala mu i jeho telefonní číslo, aby ho mohl kdykoli kontaktovat. Na základní škole pociťoval, že se díky rozvodu rodičů odlišuje od ostatních dětí, protože u nich na škole bylo minimum dětí z rozvedených rodin. Patrik má pocit, že ho rozvod rodičů ovlivnil v pozitivním smyslu a to tak, že je samostatnější, ale mezi ním a otcem není velké rodinné pouto.

„Prostě já už jsem si tvořil svůj život a беру ho jako, když to řeknu hodně škaredě jako nového kamaráda. Jo jakože ho neberu jako otce"

5.6 Viktor

Viktorovi je 22 let a jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo 5 let, momentálně studuje v Brně na Mendelově univerzitě a i nadále bydlí u rodičů. Rozvod proběhl kvůli nevěře z matčiny strany a Viktor zůstal v péči otce. Matka s otcem byli velice odlišní, co se názorů týče, takže to byl taky další důvod, proč si jeho rodiče příliš nerozuměli. Viktor má dva sourozence, jednu nevlastní starší sestru ze strany otce a mladšího nevlastního bratra, ze strany matky.

Během rozvodu si Viktora matka brala ke svému příteli, kde ale Viktor nechtěl trávit čas a bylo mu to velmi nepříjemné. Po rozvodu se vídali zhruba jednou za měsíc, ale po nějakém čase si Viktora k sobě jeho matka brát přestala a téměř dva roky se neviděli. Pak se začali zase vídat, ale Viktor u matky nikdy nestrávil noc, kromě dvou dovolených, kdy byli pryč, protože zůstat u ní doma mu bylo velmi nepříjemné. Ve svých dvanácti letech se s matkou na návštěvy začal domlouvat sám a tak je to i dodnes. Od ostatních dětí si nijak kvůli rozvodu rodičů odlišný nepřišel, vždy byl prý obklopen spíš dětmi z rozvedených rodin než těmi, kteří měli rodinu úplnou. Podle Viktora ho rozvod ovlivnil hlavně ve vnímání lidí a zakládání si v nich důvěry.

„Nejvíc asi v tom, že jsem velmi opatrný na lidi, dlouho mi trvá, než si z někoho udělám opravdu kamaráda. Nebo začít si něco s holkou, kterou neznám alespoň půl roku je pro mě naprosto nemyslitelný. Myslím si, že díky tomu umím dost číst v lidech. Jsem přirozeně introvert, i když dnes to tak úplně neplatí. Ale dřív jsem toho ve společnosti moc neřekl. Spíš jsem se díval, co lidi dělali a co říkali a to si dával do souvislostí“

Nyní mají Viktorovi rodiče přátelský vztah a vídají se i na rodinných oslavách.

6 Závěr a shrnutí

V teoretické části uvádím, že se v mé práci budu zabývat tím, jaký vliv má rozvod rodičů na dětství a dospívání z pohledu mých informantů a také, co jim tato zkušenost přinesla a jak ji vnímají. Moji informanti se necítili být nijak ovlivněni tím, že jsou jejich rodiče rozvedení, to že někdo pochází z rozvedené rodiny, neznamena, že je nějak stigmatizovaný anebo, že nemá šanci na normální partnerský život. Všichni z mých informantů se nebrání sňatku a v budoucnosti ho i plánují, jsou toho názoru, že to co, se stalo jejich rodičům, se nemusí stát přece jim. Takže na mou doplňující otázku, jestli se chtějí někdy vdát/oženit, všichni odpověděli bez váhání ano. Další věcí je zkušenost s rozvodem, moji informanti se zmiňují, že díky rozvodu rodičů dbají větší opatrnosti ve výběru partnera, protože nikdo z nich netouží po vlastním rozvodu.

U drtivé většiny mých informantů jsem se dozvěděla, že rozvod rodičů berou jako pozitivní věc, i když v dětství ji tak vlastně nevnímali. Nyní jsou rádi, že jsou jejich rodiče znovu šťastní, v několika případech se po rozvodu jejich vztah s druhým rodičem i zlepšil.

Tento výzkum mi přinesl mnoho informací, protože jsem si rozšířila obzor o to, jak vnímají rozvod i ostatní děti z rozvedených rodin a v několika situacích jsem se s nimi i ztotožnila, ale v dalších jsem byla až překvapená, jak rozvod vlastně může probíhat.

Díky této práci jsem se dozvěděla více informací o lidech v mém blízkém okolí, které jsem dosud ani neznala. To hlavně kvůli tomu, že když se s někým seznamuji, neptám se ho, jestli jsou jeho rodiče spolu nebo jestli jsou rozvedení. Hlavně díky tomuto výzkumu jsem si uvědomila, že rozvod rodičů nemusí probíhat v takovém klidném duchu, jako probíhal rozvod mých rodičů a že některých, jako třeba v případě Veroniky, se rozvod sahá až do jejich dospělosti a stále musí řešit věci spojené s ním.

Celkově jsem ráda za tuto zkušenost, kdy jsem si mohla vyzkoušet nelehkou roli kameramana a střihače. Něco jiného je teorie, kdy ve škole dostaneme instrukce, jak s čím zacházet, co kde zmáčknout a jak správně všechno nastavit a něco jiného je i praxe, kdy natočit dokument není jen o správném úhlu. Kolikrát se zdálo i nejhorší vybrat místo na natáčení rozhovoru, protože kamera je velmi citlivá na hluk a to, co si myslíte, že není skoro slyšet, najednou ve výsledku překrývá celý zvukový záznam.

7 Seznam literatury

- Baštecká, B. 2013. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada.
- Benešová, R., J. Barvíková 2011. Kdo je člen rodiny a kdo je "jen" příbuzný?. *Antropwebzin 1*: 38 - 45. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/kdo-je-clen-rodiny-a-kdo-uz-jen-pribuzny> [25.5.2017]
- Dvořáková Záborská, J. 2002. *Manželství a rozvody*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o.
- Dudová, R., Š. Hastrmanová 2007. *Sociologické studie: Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Fay, B. 2002. *Současná filozofie sociálních věd, Multikulturní přístup*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Gardner, R. A. 1996. *Syndrom zavrženého rodiče*. Zkrácený překlad původní Gardnerovy publikace. Praha: MPSV ČR.
- Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo
- Hendl, J. 2012. *Kvalitativní výzkum, základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál
- Matějček, Z., Z. Dytrych 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada.
- Možný, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON
- Možný, I. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON
- Novák, T. 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada.
- Skupnik, J. 2010. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON

Smith, H. 2004. *Děti a rozvod*. Praha: Portál s.r.o.

Soukup, M. 2009. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy

Špaňhelová, I. 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada.

Přílohová část

Příloha č. 1: Otázky, které byly použity při rozhovorech

1. Kolik ti je let?
2. Pracuješ, nebo studuješ?
3. Bydlíš stále ještě u rodičů?
4. Kolik ti bylo, když se tvoji rodiče rozvedli?
5. V péči kterého z rodičů jsi byl?
6. Víš, proč se tvoji rodiče rozvedli?
7. Pamatuješ si, co se dělo před rozchodem rodičů? Nějaké hádky a podobně?
8. A nějaké vzpomínky během dění rozvodu?
9. A co se dělo přesně po rozvodu?
10. Bavili se s tebou rodiče o rozvodu?
11. Jak často jsi navštěvoval toho druhého rodiče?
12. Jsi v pravidelném kontaktu s oběma rodiči?
13. Jak ses cítil/a v domově toho druhého rodiče?
14. Chtěl/a matka/otec, aby ses vídal s druhým rodičem, nebo proti tomu měl nějaké výhrady?
15. Měl jsi někdy pocit, že se kvůli rozvodu rodičů nějak odlišuješ od ostatních?
16. Ovlivňoval tě někdo z rodičů?
17. Nastaly po rozvodu nějaké změny? (stěhování, změna školy, ztráta kamarádů)
18. Vycházejí spolu tvoji rodiče po rozvodu?
19. Jak tě rozvod rodičů ovlivnil?
20. Pociťoval jsi někdy vinu ohledně rozvodu rodičů?
21. Jak rozvod rodičů s odstupem času vnímáš?

22. Chceš se oženit, nebo tě rozvod rodičů v tomhle tématu nějak odradil?

Příloha č. 2: ukázka jednoho z rozhovorů - Jakub

Kolik ti je let?

27.

Pracuješ nebo studuješ?

Pracuji.

Bydlíš stále ještě u rodičů?

Ne, odstěhoval jsem se v sedmnácti a šel jsem bydlet k babičce pro vlastní klid.

Kolik ti bylo, když se tvoji rodiče rozvedli?

Byli mi 3 roky.

V péči kterého z rodičů jsi byla?

Matky, protože otec mě v péči mít ani nechtěl. Řekl, že o postižené dítě se starat nebude.

Víš, proč se tvoji rodiče rozvedli?

Kvůli nevěře.

Pamatuješ si, co se dělo před rozchodem rodičů? Někaké hádky a podobně?

Ne.

A nějaké vzpomínky během dění rozvodu?

Ne.

A co se dělo přesně po rozvodu?

Těsně po rozvodu se matka i otec našli nové partnery a my se přestěhovali.

Bavili se s tebou rodiče o rozvodu?

Ano bavili, každý házel vinu na toho druhého.

Jak často jsi navštěvoval otce?

Ze začátku bylo určené opatrovnictví každý druhý víkend a s postupem věku to bylo flexibilní podle toho, jak se mi chtělo a jak se nám to hodilo.

Jsi v pravidelném kontaktu s oběma rodiči?

Ano.

Jak ses cítil v domově toho druhého rodiče?

Připadal jsem si jak ve zlaté kleci a měl jsem problém se vztahem se svou macechou, protože ona byla důvod rozvodu mých rodičů.

Chtěla matka, aby ses vídal s otcem, nebo proti tomu měla nějaké výhrady?

Neměla k tomu výhrady, otčím k tomu měl výhrady, které byly podle mě zbytečné, protože se s ním stejně rozvedla.

Měl jsi někdy pocit, že se kvůli rozvodu rodičů nějak odlišuješ od ostatních?

Ne, u nás byli skoro všichni rozvedení, podle mě žijeme v zemi kde je každé druhé manželství rozvedené.

Ovlivňoval tě někdo z rodičů?

No jistě, podle mě všichni špatným směrem. Matka mě nepodporovala a otec mě podle mě podporoval až moc, ale špatným směrem. Matka byla samoživitelka, měla tři děti tak sám sebe považuju za dítě ulice a když přes týden žiješ v chudobě a na hranici bídy a o víkendu přijdeš úplně do jiného světa, kde máš všechno, ale vždy s výhradama, tak je to problém... U mě se to projevilo, že je ze mě bezcharakterní člověk. Můj otec podle mě neumí projevovat své city, takže citově strádám do dneška.

Nastaly po rozvodu nějaké změny? (stěhování, změna školy, ztráta kamarádů)

Stěhování. Stěhovali jsme se skoro každé dva roky.

Vycházejí spolu tvoji rodiče po rozvodu?

Těsně po rozvodu ne, ale ta situace se časem zlepšovala.

Jak tě rozvod rodičů ovlivnil?

To je dobrá otázka, myslím, že jsem strádal a od toho se odvíjelo mé chování, chyběla mi pevná ruka.

Pocíval jsi někdy vinu ohledně rozvodu rodičů?

Ne.

Jak rozvod rodičů s odstupem času vnímáš?

Negativně, protože tátova současná manželka mi rozvrátila rodinu. Ale nejsem schopen říct, zdali by to bylo ještě horší, kdyby spolu byli.

Chceš se oženit, nebo tě rozvod rodičů v tomhle tématu nějak odradil?

Neodradil.